

## 11. Občan a stát

- základy teorie státu, pojem a vznik státu, znaky státu, formy a druhy státu, státní moc
- národ a stát
- demokratický právní stát

### **Základy teorie státu, pojem a vznik státu, znaky státu, formy a druhy státu, státní moc**

Stát = forma politické organizace společnosti, která sdružuje obyvatele určitého území v právní celek

*prvotní vznik*- kmen, rod přestává kočovat, usazuje se, označuje území a to chrání  
*druhotný vznik*- rozštěpení státu, nebo spojení několika státních celků

#### znaky státu

ohraňované území  
 státní aparát  
 právní subjektivita  
 ozbrojená moc  
 obyvatelstvo  
 státní občanství

#### funkce státu

vnitřní (státní úřady, ministerstva):  
 bezpečnostní  
 právní  
 ekonomická  
 sociální  
 kulturní

Národ = společenství lidí, kteří mluví stejným jazykem, kteří se hlásí ke stejným národním tradicím a zájmům a mají vědomí národní sounáležitosti

- vzniku národa předchází etnická jednotka zvaná národnost (společný jazyk, víra, zvyklosti)

*národní stát* = stát, který je národem vytvořený jako politická organizace

*národní příslušnost* = tedy příslušnost k národu získává člověk narozením a přijetím určitého životního stylu

#### Občan, občanství

*občan* = politický pojem, určuje příslušnost k určitému státu

*obyvatel* = pojem geografický, příslušnost jedince k území

#### Formy státu

jsou určeny formou vlády (= způsob organizace státní moci, složení nejvyšších orgánů a jejich vztahy k nižším orgánům a občanům), politickým režimem, státním zřízením

#### Podle formy vlády:

a) *demokratické*

b) *nedemokratické* = autokracie (aristokracie, plutokracie, oligarchie, monokracie, teokracie, sofokracie, tinokracie, technokracie) + totalitní diktatura

podle počtu suverénů:

**monarchie** – vláda jednoho

**oligarchie** – vláda několika  
**demokracie** – vláda všech

podle vládce (teorie podle Platóna):

**monarchie** – vláda krále  
**sofokracie** – vláda filozofa  
**aristokracie** – vláda několika urozených  
**timokracie** – vláda nejsilnějších  
**oligarchie** – vláda nejbohatších  
**demokracie** – vláda nevědomého lidu

**technokracie** – vláda technické inteligence  
**byrokracie** – vláda úředníků

### Druhy státu

Podle hlavy státu:

*Monarchie* – dědičná, doživotní vláda jednoho panovníka, rozlišení podle moci panovníka:

1. absolutní (neomezená) – panovník má veškerou výkonnou moc, je zákonodárcem a soudcem
2. konstituční (omezená) – panovník je omezen pravomocemi dalších státních orgánů; parlamentní

Republika – res publica, neexistuje dědičný panovnický úřad, představitelé jsou voleni na základě ústavy (zákonodárným sborem, občany,...)

1. parlamentní – vedoucí postavení parlamentu složeného z poslanců více stran, kterému je odpovědná vláda; ČR, Itálie, Irsko
2. prezidentská – v čele prezident, kt. zastupuje výkonnou moc; USA, Francie
3. kancléřská – kancléř má větší kompetence než ministerští předsedové jiných států; Rakousko, Německo

hlava státu – volená nebo dědičná:

**monarchie** – v čele státu stojí panovník, monarcha, dědičný nebo doživotně volený

**absolutní** – moc panovníka není omezena ústavou, soustřeďuje v sobě moc výkonnou, zákonodárnou, soudní, moc v rukou jedné vládnoucí skupiny

**konstituční** – moc panovníka je omezena ústavou, vykonává pouze reprezentativní funkci – nominální hlava státu, zákonodárnou moc má parlament

**republika** – stát, jehož hlava a orgány státní moci jsou voleny na určité období – existence tří základních složek státní moci

**prezidentská** – prezident je nejvyšším představitelem vlády, která je nezávislá na parlamentu, a je volen občany

**parlamentní** – vláda je volena parlamentem a je jím kontrolována, prezident je volen parlamentem

podle formy režimu:

**diktatura** – nedemokratická vláda jednotlivce, skupiny nebo politické strany, potlačuje lidská práva a svobody, nepřipouští opoziční názory, neváhá použít proti občanům teror, neomezeně vládne a nedodrží ani vlastní zákony

**demokracie** – forma vlády založená na principu podřízení, realizována základní lidská práva a svobody, rozhodují všichni občané, protože jsou si ve svých právech rovni

Podle územní struktury státu:

Unitární státy – jednotné, s jedinou vládou, jedinými zákony, jediným občanstvím v rámci území státu; jedno centrum moci a podřízené nižší správní jednotky

Složené státy – federace, konfederace

1. federace – složený, spolkový stát – více států, zemí, kantonů se vzdalo suverenity ve prospěch celku, kromě jednotného federálního zákonodárství mohou mít jednotlivé části vlastní ústavu i zákony, dvojí soustavu nejvyšších orgánů, i dvojí občanství. Společné – měna, justice; USA, Švýcarsko

2. konfederace – svaz států, volné sdružení, úzká spolupráce v určitých oblastech; společná obrana, zahraniční politika, obchod, měna; různé vlastní ústavy a orgány; Commonwealth, R.-U.

Podle rozvržení výkonu státní moci:

centralizované

decentralizované

Podle národnostního složení občanů:

a) národní státy

b) státy s národnostními menšinami

c) státy dvou nebo více národů

d) občanské státy

Státní moc

Stát je mocenská organizace --> státní moc se dělí dle:

- rozsahu – území, počet obyvatel

- obsahu – oblasti, do kterých stát může zasahovat (liberální – stát pro dravé, podnikavé lidi; totalitní, levicový – maximální státní zásahy, kontrola)

### Národ a stát

Stát = organizované společenství lidí žijících trvale na určitém území, má několik funkcí

- vnitřní(státní úřady, ministerstva)
- vnější(ohled na mezinár. právo, zapojení do mezinár. ekonomiky)
- stát je mocenská organizace
- státní moc:
  - rozsah – území, počet obyvatel
  - obsah – oblasti, do kterých stát může zasahovat(liberalní – stát pro dravé, podnikavé lidi; totalitní, levicový – max. státní zásahy, kontrola)

Národ = společenství lidí, kteří mluví stejným jazykem, hlásí se ke stejným národním tradicím a zájmům a mají vědomí sounáležitosti

- vzniku národa předchází etnická jednotka zvaná národnost

Stát = nejvyšší forma uspořádání lidské společnosti, vyznačující se sdružením obyvatel v jeden právní celek

- státní moc je nezávislá a neodvozená od žádné jiné
- je omezená pouze prostorově
- své vnitřní i vnější záležitosti si každý stát řeší sám (omezen pouze mezinár. Právem)
- pojem stát poprvé použit v 15. století v Itálii (stato = status, ústava, úřad), první státy vznikaly okolo 4000 př.n.l. – sumerská říše apod., v současné době okolo 200 nezávislých států
- v politologii poprvé Machiavelli (16. století)

### Demokratický právní stát

- vztah občana a státu je vymezen právem
- stát má sloužit občanovi, ne naopak
- postavení občana zaručuje právní řád (ústava, zákony, předpisy)
- platí v něm občanská práva a demokratické principy
- občan smí dělat vše, co mu zákony výslovně nezakazují a stát může činit pouze to, co mu zákony výslovně povolují
- platí princip práva, princip suverenity lidu
- platí princip práva, princip suverenity lidu
- princip dělby moci:
  - zákonodárná
  - výkonná
  - soudní
- princip brzd a rovnováha vyplývající z dělby moci
- princip soudní garance